

Danmark under Englandstågens tid (900-t. och början av 1000-t.). Senare har namnet blivit spritt över ett större område. Under medeltiden är *Dan* »tämlichen vanligt» i Sverige (Lundgren o. Brate); särskilt ofta synes det ha förekommit i Östergötland. Enstaka belägg äro nu också kända från Danmark (*DGP*) och Norge (Lind).

Namnet *Botbiern* Botbjörn torde vara ett unicum i det bevarade nordiska namnmaterialet, ett exempel på att nybildning genom variation ännu levde inom namnskicket på Gotland. Om förleden *Bot-* se O. v. Friesen i *A Philological Miscellany presented to E. Ekwall* (1942), s. 358, 361.

För runstenarna i Sjonhem, Hogrån (S 84) och Stenkumla (S 82, 83) har O. v. Friesen (a. a. s. 358) givit följande datering: »These runic stones must, from runologic reasons, be dated after about 1050, but, for the same reasons, they can be dated more than half a century later.» — A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), s. 495: »Um 1100».

Frågan var de tre stenarna ursprungligen ha varit resta har varit aktuell redan för biskop Wallin: »Dat etiam verbum raisa ... occasionem suspicandi, eos primitus in agris vel collibus istius familiæ, stetisse erectos, respiciente coelum vertice, et quidem ante Templum conditum, atque abhinc demum a cognatis translato locum *Coemeterii* consecratum, eoque situ positos, quo hodie conspiciuntur.» Det kan mycket väl förhålla sig så, som Wallin tänkte sig: stenarna ha ursprungligen varit *resta* på en annan plats, t. ex. vid en väg eller på en kulle, innan ännu någon kyrka fanns i Sjonhem, och sedan blivit förda till kyrkogården och där nedlagda på marken liksom andra gravhällar. Det hade för bedömandet av denna intressanta fråga varit värdefullt, om Wallin hade närmare preciserat stenarnas läge på kyrkogården.

137. Sjonhems kyrka. Nu i Gotlands Fornsal.

Pl. 81.

Litteratur: L 1645, S 92. G. Wallin, *Runographia Gothlandica* (1751), s. 154; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1801 (Fm 57: 10), s. 112; N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA) s. 30; P. A. Säve, *Reseberättelse* 1852 (ATA) nr 6; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1922 (UUB); J. Roosval, *Medeltida konst i Gotlands Fornsal* (Ny bearb. uppl., 1928), s. 13 nr 17; E. Wessén, *Anteckningar* 1944 (ATA).

Äldre avbildning: P. A. Säve, teckning (i *Atlas till a. a.*).

Gravhäll med runinskrift. Den förvaras sedan år 1909 i Gotlands Fornsal (Dep. C 36).

G 137 omtalas första gången av biskop G. Wallin i hans *Runographia Gothlandica* 2 (1751). Wallin undersökte gravhällen den 25 juli 1744 i samband med visitation och installation i Sjonhems kyrka. Hällen låg då inne i kyrkan »sub Sella antiqua poenitentiali sive Confessionaria», alltså under den gamla »biktstolen». Enligt Wallin var ristningen dold. Hällen hade formen av ett kistlock: »cælati operis ad instar operculi, quod capulis seu arculis defunctorum imponi solet.» Wallin påpekar, att »evangelisternas tecken finnas i hällens hörn, och i mitten åt vänster» fyra runor, som han avritar. — Hilfeling lämnar i sin resejournal för år 1801 följande upplysningar om G 137 och om dess plats i kyrkan: »På Norra Sidan, tätt inwid Altaret, låg en lång och smal Runsten med många nu mäst förnötta Zirater af inwicklade ormslängor hwaruti Runor varit ristade; nu kunde efter mycken forskning ej flere framletas än ... **r : ok : k** ... hwaraf likväl kan ses att den är af de äldsta härpå landet. Stenen war 3 al^r lång. 1 alⁿ 2 tum bred». — Ekdahl (1826): »På norra sidan af altaret är en sten blott en aln bred, men tre alnar lång, hvars ofvanyta är i halfupphöjdt arbete, en konstig sammanflätning af ormslingor. Huruvida denna sten, som der har ingen betydelse, borde hemtas till samlingarne i Stockholm lemnar jag åt Akademien till afgörande. Han eger ingen inskrift utom trenne runor.» — J. G. Liljegren har hämtat sina uppgifter om G 137 hos Wallin och Hilfeling. — P. A. Säve (i reseberättelsen 1852): »har tillförno legat utanför S. chordörren o. är nu stående, löst upprest, vid S. torn-muren.» G 137 hade sålunda, tydligen ganska långt före Säves besök, flyttats ut ur kyrkan. Vid tornmuren stod hällen till år 1909, då den flyttades till Gotlands Fornsal.

Gravhällens ornamentala utsmyckning beskriver J. Roosval (*Medeltida konst i Gotlands Fornsal*, 1928) sålunda: »Gravhäll av kalksten från Sjonhems kyrka av Semibyzantios' riktning med framställning i låg relief av ett kors; ovanför dess armar synas två fåglar, nedanför armarna två vingade drakar; stenens ena långsida geometriskt ornerad. På huvudändans kant en orant omgiven av två fåglar ... Korsets längsstam har spår av en ursprunglig upphöjd framställning, som senare avbilats.»

Kalksten. Längd 1,76 m, bredd 0,66 m, tjocklek 16 cm. Runor ha bevarats på tre ställen, nämligen på korsets högra tvärarm, i hällens högra kant samt nedtill på fotändans högra del. Utan tvivel har ursprungligen en betydligt längre runinskrift funnits på gravhällens kors. Inskriften är emellertid med avsikt bortbilad, en åverkan som bevisligen har skett för betydligt mer än 200 år sedan.

De på korsarmen bevarade runorna äro 7-8 cm höga, de vid fotändan 4-5 cm.

Inskrift:

... r · ok · h₅ ... af ... hualf ...
10

»... och ... gravvalv ...»

Till läsningen: Runföljden 1-5 står på korsarmen, 6-7 i hällens högra kant, vinkelrätt mot de föregående, 8-12 vid fotändan. — Före 1 r finnas numera inga spår av någon runa. 2 o har dubbelsidiga, uppåtriktade bistavar. 3 k är ej stunget. 4 h står på ett ojämnt ställe. 5 a har ensidig bistav, vinkelrät mot huvudstaven. 6 a har förlorat toppen i en kantskada. 7 f är djupt och tydligt. 8 h är skadat på mitten och har förlorat huvudstavens nedersta del; runan är dock säker. 12 f har förlorat nedre bistavens största del och huvudstavens nedersta del i en kantskada. — Wallin (1744): ... r : ok h : ... — Hilfeling (1801): ... r : ok : k ...¹ — Ekdahl (1826): ... r ok : ... — P. A. Säve (1852): ... r : ok : hri : ... hualf. — *Gutniska urkunder* (1859): »... r : ok : hra - ... hualf -». — v. Friesen (1922): ... r : ok : hrni : af. Om r. 4 anmärkes: »En ganska tydlig men svåräst bindruna, snarast hr.» Huvudstaven i 5 a »tillhör ornamentiken».

Redan biskop Wallin framhåller, att alltför litet återstår av runinskriften för att den skulle kunna tolkas: »Ex tanta paucitate nihil colligitur.» Den som här begrovs, slutar Wallin, är blott känd av Gud: Quia in occulto, quisquis heic sepultus fuerit, latere post fata voluit, soli Deo notus.

Av den fördärvade inskriften kunna nu endast orden ok och hualf utläsas. Det senare ordet förekommer på ganska många gotländska gravhällar; se G 7. Om ett par nyfunna östgötska belägg på hualf se S. B. F. Jansson, *Stenfyndet i Hovs kyrka* (*Filologiskt arkiv* 9, 1962), s. 16. J. Roosval anser, att G 137 är »av Semibyzantios' riktning». Detta innebär, att gravhällen skulle ha huggits på 1100-talet, snarast under dess senare hälft, eftersom den anonyme mästaren »Semibyzantios» enligt Roosval verkade mellan i runt tal 1140 och 1175.

¹ Denna läsning återges av J. G. Liljegren i *Runurkunder* (1833), s. 192 (L 1645).

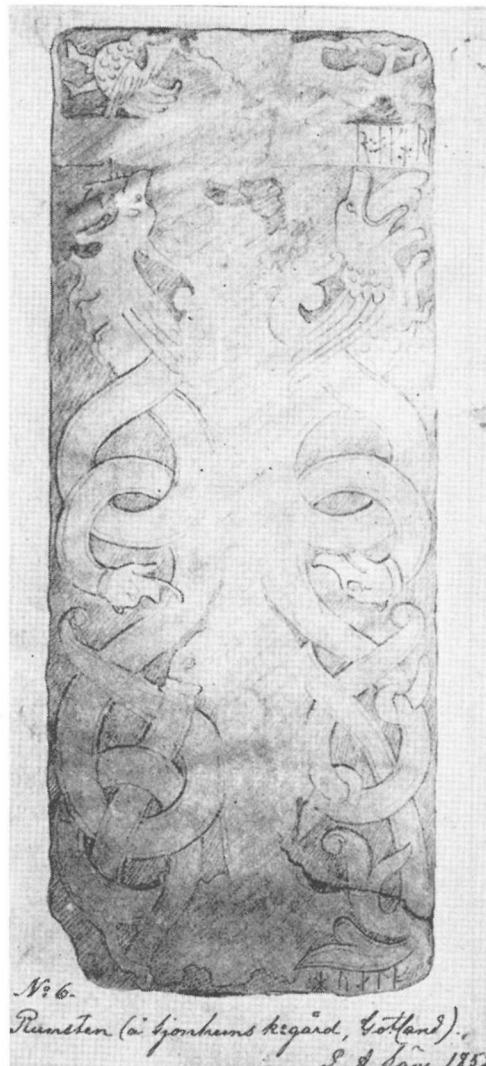

Fig. 111. G 137. Sjonhems kyrka. Efter teckning av P. A. Säve.